نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
سال چهارم، شماره سوم، پاییز ۹۹، صفحات ۳۵۴ تا ۳۵۵

نامه به سردبیر

مساجد ارتقا دهنده سلامت

الهام چارقچیان خراسانی[۴،۱]، محمد مقضی[۵،۲]، نوشین پیمان[۴،۳*]

امروزه گفتمان ارتقا سلامت، جهانی شده و در غرب، ارتقای سلامت به عنوان انقلاب سوم شناخته شده است(۱). سازمان جهانی بهداشت در سال ۱۹۸۶ در بیانیه «منشور اوتاوا» تأکید کرده است؛ سلامت افراد، جدا از محیط زندگی روزانه آن‌ها نبوده و تحت تأثیر محیطی است که افراد را احاطه کرده و در آن به کار، فعالیت و زندگی می‌پردازند(۲). نتیجه چنین دیدی به سلامت، منجر به ایجاد پروژه‌های شهرهای سالم، بازارهای سالم، محل‌های کار ارتقا دهنده سلامت، شبکه مدارس و دانشگاه‌های ارتقا دهنده سلامت، شبکه بیمارستان‌های ارتقای سلامت و ... شده(۳)، تا بدین وسیله، سلامت افراد، در مکان‌هایی که بیشتر اوقات را در آن به سر می‌برند، تقویت شود(۴). ارتقای سلامت با برنامه‌های نوآورانه، رویکرد بهداشت عمومی را در سطح جهان تغییر داده است(۲). یکی از مکان‌هایی که می‌تواند تأمین‌کننده جنبه‌های مختلف سلامت باشد مسجد است، مسجد در اصطلاح به عبادتگاه مسلمانان اطلاق می‌شود. ابعاد مختلف سلامت طبق تعریف سازمان جهانی بهداشت عبارتست از: سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی(۵) و می‌توان از مسجد به‌عنوان مکانی برای ارتقای تمامی ابعاد سلامت، استفاده کرد. مطالعات مختلف بر تأثیر مثبت نقش اماکن مذهبی بر سلامت جسمی(۶)، روانی(۷)، اجتماعی(۸، ۹) و معنوی(۸) مردم تأکید دارند. در جهان و به‌خصوص کشورهای اسلامی مساجد زیادی وجود دارد. فقط در ایران حدود ۸۰ هزار مسجد به ثبت رسیده است(۱۰). این مکان‌ها فرصت مناسبی برای توسعه و ارتقای سلامت جامعه می‌باشند، زیرا مسجد کهن‌ترین پایگاه علمی ـ آموزشی اسلام است(۱۱) و وجود فضای روحانی حاکم بر مسجد، روح تعهد و التزام به مطالب علمی را ایجاد می‌کند، همچنین مسجد مکانی است که همه اقشار جامعه با هرسن، شغل و سطح تحصیلات به آن مراجعه می‌کنند، یکی از برنامه‌های مساجد در ایران، توجه ویژه به جذب نوجوانان و جوانان است که این خود، دسترسی آسان به این گروه سنی مهم را نیز فراهم می‌آورد، همچنین حضور پررنگ زنان در مسجد که جزء گروه‌های هدف در مداخلات بهداشتی هستند حائز اهمیت است.

اجتماع مسلمانان در مسجد از طریق مشارکت اجتماعی و ایجاد شبکه‌های حمایت اجتماعی مثل صندوق‌های خیریه، کانون‌های بسیج محله و کانون‌های فرهنگی موجود در مساجد منجر به ارتقای سلامت اجتماعی افراد می‌شود و صمیمیت و محبتی که بین افراد ایجاد می‌شود در ارتقای سلامت روانی آن‌ها مؤثر است؛ روح اخوت و برادری که از حضور افراد در مسجد شکل می‌گیرد موجب اطلاع پیدا کردن از حال یکدیگر و پی‌گیری گرفتاری‌های مردم و تلاش برای حل آن‌ها می‌شود. ارتقای سلامت معنوی افراد در مسجد، جزء برنامه‌های دائم مساجد است و روحانیان و سخنرانان به طرق مختلف در ارتقای سلامت معنوی افراد نقش ایفا می‌کنند. در ایران، بعضی از مساجد از طریق برگزاری کلاس‌های ورزشی، برگزاری کلاس‌های مشاوره بهداشتی و پزشکی با استفاده از کادر متخصص بهداشتی و درمانی سعی دارند تا در ارتقای سلامت جسمی افراد نقش سازنده‌ای ایفا کنند. با وجود فعالیت‌های پراکنده‌ای که به صورت سلیقه‌ای در سطح مساجد انجام می‌شود؛ اما پتانسیل مساجد از نظر برنامه‌ریزان ارتقای سلامت، در سطح جهانی پنهان مانده است و نیاز به ایجاد ملزومات مساجد ارتقا دهنده سلامت در سطح جهانی احساس می‌شود تا از طریق ایجاد اساسنامه مساجد ارتقا دهنده سلامت و ایجاد برنامه‌های مدون و علمی گامی مؤثر در ارتقای سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی افراد برداشته شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت مساجد در سطح جوامع اسلامی، متخصصان ارتقای سلامت برای ایجاد شبکه بین‌المللی مساجد ارتقا دهنده سلامت، وارد عرصه شوند.

۱. دانشجوی دکترای تخصصی آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، کمیته تحقیقات دانشجویی، گروه آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.
۲. دانشجوی دکترای تخصصی تاریخ اسلام، دانشگاه آزاد اسلامی تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران.
۳. * نویسنده مسئول: استاد، گروه آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران. peymann@mums.ac.ir
۴. مرکزتحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران
۵. کارشناس بهداشت عمومی، مرکز بهداشت شماره ۲ مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-09-08]

Letter to Editor

Health Promoting Mosques

Elham Charoghchian Khorasani[1,4], Mohammad Moghzi[2,5], Nooshin Peyman[3,4*]

منابع

1. Breslow L. From disease prevention to health promotion. JAMA 1999; 281(11): 1030-3.
2. Potvin L, CM J. Twenty-five Years After the Ottawa Charter: The Critical Role of Health Promotion for Public Health. Can J Public Health 2011; 102(4): 244-8.
3. Nutbeam D. Health promotion glossary. Health Promot Int 1998; 13(4): 349-64.
4. Estebsari F, Mostafaei D, Taghdisi MH, Ghavami M. Health promoting hospitals: concepts, indexes and standards. Iran J Health Educ Health Promot 2016; 3(4): 281-6 .[In persian]
5. Vader J. Spiritual health: the next frontier. Eur J Public Health 2006; 16(5): 457.
6. Baruth M, Wilcox S, Condrasky MD. Perceived environmental church support is associated with dietary practices among African-American adults. J Am Diet Assoc 2011; 111(6): 889-93.
7. Puffer ES, Green EP, Sikkema KJ, Broverman SA, Ogwang-Odhiambo RA, Pian J. A church-based intervention for families to promote mental health and prevent HIV among adolescents in rural Kenya: Results of a randomized trial. J Consult Clin Psychol 2016; 84(6): 511-525.
8. Johnson CM, Rostila M, Svensson AC, Engström K. The role of social capital in explaining mental health inequalities between immigrants and Swedish-born: a population-based cross-sectional study. BMC Public Health 2017; 17(1): 117.
9. Winett RA, Anderson ES, Whiteley JA, Wojcik JR, Rovniak LS, Graves KD, et al. Church-based health behavior programs: Using social cognitive theory to formulate interventions for at-risk populations. Appl Prev Psychol 1999; 8(2): 129-42.
10. Hosseinzadeh K, Fanayi Nematsara H. The Outlook of Health Promoting Mosques (HPM): A Review Study. J Res Relig Health 2017; 3(4): 103-16.
11. Abdolhadi Feghhizadeh A, Jeddi H, Niroumand Chokami M. The Role of Mosque and Congregation Imam in The Development of Islam Cultural Goals. Insight and Islamic Training 2016; 13(36): 1-25 .[In persian]

1. PhD Student in Health Education and Promotion, Student Research Committee, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.
2. PhD Student in Islamic History, Islamic Azad University of Torbat Heydariyeh, Torbat Heydariyeh, Iran.
3. Corresponding Author: Professor, Department of Health Education and Health Promotion, School of Health, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran. Email: peymann@mums.ac.ir. Tel: +98-51-38544643, fax: +98-51-38517505.
4. Social Determinants of Health Research Center, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.
5. BSc in public health ,Health Center No. 2 of Mashhad , Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad. Iran.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-09-08]